

УДК 37.015.31:373.3-057.87-056.45(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-1-32>

Дар'я БУРКОВСЬКА,
orcid.org/0000-0003-1522-5248
студентка IV курсу факультету початкового навчання
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) kerchik10@icloud.com

Юлія ШПАЛЯРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-0727-4229
викладач кафедри педагогічних технологій початкової освіти
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського
(Одеса, Україна) shpalia1@ukr.net

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ – УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей обдарованих дітей – учнів початкової школи. Мета статті – теоретичне дослідження розвитку творчих здібностей обдарованих дітей – учнів початкової школи. Завдання дослідження: проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми навчання розвитку творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку; визначити педагогічні умови реалізації творчих здібностей талановитих дітей молодшого шкільного віку у навчально-виховному процесі; проаналізувати кращий педагогічний досвід у розвитку творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку; емпірично дослідити рівень розвитку творчих здібностей молодших школярів; визначити методи та форми роботи з обдарованими учнями молодших класів та розробити рекомендації щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів. У результаті науково-теоретичного дослідження визначено, що освіта та розвиток талановитих дітей в Україні є пріоритетом державної політики на етапі модернізації національної системи освіти. Впровадження в сучасну шкільну практику повинно здійснюватися з урахуванням таких педагогічних умов, як: реорганізація навчальної програми та створення нових педагогічних технологій для розвитку обдарованих дітей; диференціація та індивідуалізація навчання на основі стимулювання та розвитку талантів; створення умов для самовираження людей у навчальній діяльності; стеження за індивідуальними особливостями кожного учня; демократизація стосунків та спілкування з дітьми, що передбачає створення умов для емоційного та доброзичливого ставлення до учнів, підтримки в класі та позакласної роботи.

Ключові слова: розвиток творчих здібностей, молодший шкільний вік, творчість, обдаровані учні.

Dariia BURKOVSKAYA,
orcid.org/0000-0003-1522-5248
fourth-year student of the Faculty of Primary Education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odessa, Ukraine) kerchik10@icloud.com

Yuliia SHPALYARENKO,
orcid.org/0000-0002-0727-4229
teacher of the department of pedagogical technologies of primary education
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odessa, Ukraine) shpalia1@ukr.net

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF GIFTED CHILDREN-PRIMARY SCHOOL STUDENTS

In the scientific work the theoretical analysis on a problem of development of creative abilities of gifted children-pupils of elementary school is carried out. The purpose of the study is a theoretical study of the development of creative abilities of gifted children in primary school. Objectives of the study: to analyze the psychological and pedagogical literature on the problem of teaching the development of creative abilities of gifted primary school children, to judge the pedagogical conditions for the creative abilities of talented primary school children in the educational process, to analyze the best pedagogical experience in developing creative abilities of gifted primary school children age, to empirically investigate the level of development of creative abilities of junior schoolchildren, to determine methods and forms of work with

gifted students of junior classes and to develop recommendations for the development of creative abilities of junior schoolchildren. As a result of scientific and theoretical research, it was determined that the education and development of talented children in Ukraine is a priority of public policy at the stage of modernization of the national education system. Implementation in modern school practice should be carried out taking into account the following pedagogical conditions: reorganization of the curriculum and creation of new pedagogical technologies for the development of gifted children; differentiation and individualization of training on the basis of stimulation and development of talents; creating conditions for self-expression of people in educational activities; monitor the individual characteristics of each student; democratization of relations and communication with children is gifted, which involves creating conditions for emotional and friendly treatment of students, support in the classroom and extracurricular activities.

Key words: *development of creative abilities, primary school age, art, gifted students.*

Постановка проблеми. Аналізуючи розвиток творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку, слід зазначити, що вирішення цієї проблеми становить особливий інтерес для психолого-педагогічних наук, оскільки інформація про природу цього унікального явища потрібна для створення систем виховання та навчання обдарованих і талановитих дітей, для просування їхньої творчості. Повсякденне життя доводить, що в сучасних складних та мінливих умовах краще орієнтуватися, приймати рішення, працювати творчо, бути гнучкими, вміти генерувати та використовувати нові ідеї та плани, нестандартний підхід.

Проблема розвитку творчих здібностей обдарованих дітей є однією з важливих для педагогіки, оскільки просування суспільства – це спосіб творчого зростання, подолання стереотипів та розроблення нових рішень, нестандартних, часто несподіваних, оригінальних підходів та способів їх реалізувати. Ідея формування дослідницьких людей, здатних творчо мислити, самостійно шукати рішення актуальних проблем, є домінуючою в сучасній освіті в Україні. Розвиток творчих здібностей охоплює всіх учнів, створюючи потреби дітей у творчих роботах та дослідженнях.

Аналіз досліджень. Психолого-педагогічна література свідчить про те, що формування та здібності обдарованих людей вивчали і досліджували провідні вчені, психологи, вчителі країни: О. Антонов, Ю. Бабаєв, Б. Блум, Н. Казаков, О. Кульчицька, О. Матюшкін, П. Торенс, Ф. Вільямс, В. Штерн. Вони обстежують дітей, обдарованих ще в початковій школі, вивчають їх як освітню тему, вчать розрізняти обдарованих дітей серед інших, показують різні способи роботи з ними.

Враховуючи вищевикладене, ми наголошуємо на важливості та актуальності теми статті: **«Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей – учнів початкової школи».**

Мета статі – *теоретичне доведення та емпіричне дослідження розвитку творчих здібностей обдарованих дітей із молодшого шкільного віку.*

Виклад основного матеріалу. Наукове розуміння природи творчого розвитку людини пов'язане з філософським (Г. Гегель, І. Кант, Г. Сковорода, І. Франко) та психологічним аналізом (М. Бахтін, Д. Богоявлення, Л. Виготський, Я. Пономарьов та інші). Учені підходять до трактування цього явища як продуктивної діяльності людини, яка може виробляти новий якісний матеріал із духовною цінністю, спрямований на самовираження та індивідуальну самореалізацію (Грединарова Е.М., 2008: 13).

У філософських працях (Г. Гегель, І. Кант, Л. Фейєрбах та ін.) висувається категорія розвитку – поступового руху людей у напрямі кількісної зміни якості. Це розширює категорію «творчість» із погляду особистої діяльності – створення, побудови, відтворення та розвитку (Дружинин В.Н., 1999: 36).

У контексті наукових досліджень, аналізу науково-психологічної теорії вітчизняної творчої діяльності (В. Андрєєв, О. Лук, О. Матюшкін, В. Маляка, Ю. Пономарьов, В. Рамянець) та зарубіжних учених (Ф. Беррон, Дж. Брю Дж. Гілфорд, П. Торренс) можемо інтерпретувати цю категорію як процес розвитку особистості, спрямований на збагачення образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, емоційності, пізнання, практичних фондів та креативності, тобто формування особистості, що є основою творчої діяльності у процедурних аспектах. На цій основі дається тлумачення категорії «творчий розвиток» – це динамічний процес розвитку особистості, спрямований на розвиток особистісних здібностей та якостей, які проявляються у практиці низки конструктивних видів діяльності, що характеризується новими результатами та оригінальністю [7, с. 9].

Особливістю суб'єктивного підходу (Т. Артем'єва, С. Навуменко, М. Холодна та ін.) є те, що творчі здібності дітей старшого шкільного віку розглядаються не як ізольована якість, відносно самостійна, а як важлива складова частина життя (Андрієнко О., 2010: 8). У таких ситуаціях якісні відмінності є результатом динаміки дитячої діяльності молодшого шкільного віку – від життєвих цілей та цінностей до вирішення практичних проблем (освітніх, соціальних тощо).

Більшість учених (Д. Богоявленська, Н. Кічук, С. Сисоєва, Н. Кузьміна, В. Андреев) розглядають творчі риси особистості дітей молодшого шкільного віку як індивідуально-психологічні якості, що вказують на розум із творчою душею. Творчість існує під час створення оригінальних виробів із пошуком нових засобів діяльності.

У сучасній літературі компонент творчих здібностей особистості дітей молодшого шкільного віку можна трактувати неоднозначно. Дослідники складають різні композиції творчих здібностей людини. Вчений О. Лука поділяє їх на три групи: пов'язані з мотивацією (інтереси та схильності); з (емоційним) темпераментом; розумові здібності (Грейс Крайг, 2001: 216). В. Андреев пропонує модель творчих здібностей дітей шкільного віку: мотиваційно-творча діяльність (допитливість, творчий інтерес); інтелектуально-логічна здатність (здатність виділяти головне, описувати явища, порівнювати); інтелектуальна – евристична (здатність фантазувати, генерувати ідеї, критично мислити) (Савчин М., 2000: 8).

На основі аналізованих висновків можна підтвердити, що здатність – це усталене індивідуально-психологічне тіло для людини, яке є внутрішнім станом, необхідним для успішної діяльності.

Сьогодні перед школою стоїть завдання максимального розкриття та розвитку потенціалу кожної людини, формування людини як суб'єкта соціального, професійного життя, підготовки до самовдосконалення, самовизначення та самосвідомості. Концентрація на Державній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) підкреслює, що центральним пріоритетом реформи шкільної освіти є створення умови для розвитку талановитих дітей, а також покращення навчального процесу в школах (Державна національна програма «Освіта», 1994: 3).

У 2017 році запроваджена нова освітня програма «Нова українська школа». Це програма для трансформації української освіти, яка досліджує особливості мобільних шкіл. Основне завдання сучасних шкіл – розкрити особистий потенціал кожної дитини, прищепити дітям інтерес до навчання та знань, сприяти духовному розвитку та здоровому способу життя, підтримувати та змінювати здоров'я учнів, розвивати педагогічний потенціал та системи підтримки для обдарованих дітей. Впровадження Державних стандартів базової освіти допомогло побудувати комплексну систему пошуку та підтримки талановитих дітей, систематизувати олімпійський рух та провести шкільні наукові конференції, семінари та інші заходи для підтримки дітей та учнів з інтелектуальною компенсацією.

Нині створюються спеціальні програми (програми попереднього розвитку, раннього розвитку особистості, інформаційні технології), спеціальні навчальні заклади (спортивні школи-інтернати, балетні школи, магістерські школи та інші) для обдарованих дітей. Багато установ призначені для інвалідів. Розробляються спеціальні набори вступних програм, які багато учнів можуть легко і просто освоїти.

Визначення понять «дитячий талант», «обдаровані діти», «творча особистість» відображає неоднозначний підхід до організації освітньої діяльності навчальних закладів. З одного боку, кожна дитина – це подарунок, а головне завдання вчителя – розкрити інтелектуальний та творчий потенціал кожної дитини. З іншого боку, існують категорії дітей, які якісно відрізняються від своїх однолітків, яким зазвичай потрібна спеціальна освіта, розвиток та освітні організації. Талановиті, обдаровані учні – це люди, які мають високий рівень здібностей. Таких дітей зазвичай не потрібно змушувати вчитися, вони самі шукають заняття – складні та творчі (Щорс В.В., 2012: 137-142).

Питання управління освітньою роботою з талановитими учнями та створення оптимальних умов для самореалізації з'являється у програмах, пов'язаних із навчальними закладами, де розглядаються стратегії та тактики, деякі аспекти роботи з обдарованими дітьми.

Можливість такої програми продиктована політичними та соціальними умовами, в яких необхідно підтримувати збереження та розвиток «золотого фонду» країни. Українське суспільство закликає знайти шляхи вирішення навчальних проблем шляхом поширення резервів творчого потенціалу для особистості.

Всесвітня рада з розвитку та піклування про обдарованих дітей розробила перелік вимог до освітніх програм для обдарованих, а саме:

- створення умов для поглибленого дослідження електронних предметів (тем);
- забезпечення свободи навчання;
- розвиток методів та навичок дослідження;
- розвивати абстрактно-логічне та творче мислення;
- заохочення та стимулювання нових ідей, які не є частиною «регулярних рамок»;
- заохочення до роботи у різних формах та способах;
- сприяти розвитку самопізнання, розуміння здібностей та характеристик інших;
- навчання дітей оцінювати результати діяльності за різними критеріями стимулює оцінку зайнятості лише учнями.

Теоретично програми для дітей повинні відповідати таким вимогам:

- гнучкі контекстні «обмеження» вмісту містяться у конкретних тематичних розділах;
- вивчати загальні (глобальні) теми та проблеми;
- міждисциплінарний підхід до вивчення цікавого змісту та сприяння формуванню цілісного світогляду;
- принцип насиченого освітнього змісту, який досягається вивченням відкритих тем, обговорюється з питаннями, які спонукають дітей до творчості;
- створити освітнє середовище, яке може забезпечити кожній дитині цілісне сприйняття навколишнього світу, оволодівши механізмами самостійного засвоєння науки та самотворення.

Приєм дітей в освітній політиці кожного навчального закладу повинен бути пріоритетом. Співробітники ZZSO повинні розробляти та перевіряти програми для обдарованих та талановитих дітей. Структура програми роботи з обдарованими дітьми повинна базуватися на таких організаційних принципах:

- визначити освітні можливості кожного учня;
- запобігання затримкам у розвитку «просунутих» учнів;
- коригування освітньої політики навчальних закладів відповідно до запитів та можливостей конкретних учнів;
- забезпечити учням самостійність у виборі змісту та етапів навчання (забезпечити можливості вибору власних стратегій навчання: прискорення, збагачення тощо).

Теоретичний фундамент програми повинен відповідати нормативним актам освіти, заснованим на прогресивних досягненнях державної вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Структура програми повинна включати кілька заходів науково-практичних, психологічних, педагогічних та організаційних властивостей. Програма повинна містити конкретну освітню модель, що розкриває структурні та семантичні компоненти.

Розглянемо програму роботи з обдарованими дітьми «Крок до успіху» у середній школі. Програма «Крок до успіху» спрямована на створення умов для виявлення та розвитку творчих здібностей дітей, активізації пізнавальних інтересів, формування ключових компетентностей, реалізації здібностей дітей. Програма призначена для дітей молодшого шкільного віку (7–10 років) і містить таке:

- робота відповідно до відповідних планів навчання;
- залучення учнів до дослідницької діяльності, що становить інтерес;
- позакласна робота спрямована на те, щоб дати учням можливість навчальної діяльності;

– створення загальноосвітньої школи (Пожар В., 2008)

Вивчивши особливості освітніх програм для роботи з талановитими учнями початкової школи, бачимо, що її мета – успішна реалізація для обдарованих дітей молодшого шкільного віку, створення приємного мікроклімату в класі та школі загалом, створення приємних умов для дітей, забезпечення високого соціального статусу, освітнього навантаження, розвиток світогляду та інтересів дітей молодшого шкільного віку, сприяння саморозвитку обдарованих дітей, підвищення ступеня самостійності обдарованих дітей.

Люди, які обдаровані, мають нестандартне самостійне мислення, багатий духовний світ, можуть знати, бачити докільля, створювати щось нове, оригінальне, неповторне. Для сприяння формуванню таких людей в умовах ZZSO необхідно створити відповідні педагогічні передумови для розкриття індивідуальних особливостей кожної дитини, що відповідають пізнавальним потребам та інтересам, використовуючи особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Висновки. Аналіз наукової літератури підтверджує актуальність та своєчасність досліджень проблеми. На основі аналізу філософської, педагогічної та психологічної літератури вітчизняних та зарубіжних учених, які досліджували проблему творчих здібностей та обдарованості учнів початкових класів, встановлено, що здатність – це стійка індивідуально-психологічна риса особистості, яка стає внутрішньою умовою, необхідною для результату. Синтез понять «здатність» та «творчість» привів до робочого визначення творчих здібностей особистості як сукупності відповідних наукових та психологічних властивостей, що є суб'єктивними умовами успішної творчої діяльності. Як правило, дар дітей виявляється поза нейропсихологічними, соціальними та комунікативними функціями, але в педагогіці цей дар дітей розкривається і має умови для його формування.

Відповідно до змісту сучасної навчальної програми робота з розвитку талантів дітей молодшого шкільного віку здійснюється через роботу з дітьми, батьками та іншими членами сім'ї, вчителями та учнями ZZSO.

Встановлено, що освіта та розвиток талановитих дітей в Україні є пріоритетом державної політики на етапі модернізації національної системи освіти. Впровадження в сучасну шкільну практику повинно здійснюватися з урахуванням таких педагогічних умов, як: реорганізація навчальної програми та створення нових педагогічних технологій для розвитку обдарованих дітей; диференціація

та індивідуалізація навчання на основі стимулювання та розвитку талантів; створення умов для самовираження в навчальній діяльності; стеження за індивідуальними особливостями кожного учня; демократизація стосунків та спілкування з дітьми, що передбачає створення умов для емоційного та доброзичливого ставлення до учнів, підтримки в класі та позакласної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриєнко О. Розвиток творчої особистості дитини. Початкова школа. 2010. № 8 С. 7–12.
2. Грединарова Е. М. Развитие конструктивного творчества как условие успешного обучения. Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 1. С. 13–14.
3. Грейс Крайг. Психология развития. СПб. : Питер, 2001. 688 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). К. : Райдуга, 1994. 61 с.
5. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб. : Питер, 1999. 368 с.
6. Пожар В. Сучасні концепції творчості і обдарованості. Обдарована дитина. 2008. № 3. С. 6–12.
7. Савчин М. Вікова психологія : навч. посіб.. Дрогобич : Коло, 2000. 367 с.
8. Щорс В.В. Як не помилитись у виявленні ранньої обдарованості дитини. Обдарована дитина. 2012. № 3. С. 53–55.

REFERENCES

1. Andrienko O. Rozvytok tvorchoi osobystosti dytny. Pochatkova shkola. [Development of the child's creative personality. Elementary School]. Ukraine. 2010. № 8 Pp. 7–12. [in Ukrainian].
2. Gredinarova E.M. Razvitie konstruktivnogo tvorchestva kak uslovie uspeshnogo obucheniya. Praktichna psihologiya ta sotsialna robota. [Development of constructive creativity as a condition for successful learning. Practical Psychology and Social Work]. Russia 2008. № 1. Pp. 13–14.[in Russian].
3. Grace Craig. Psihologiya razvitiya. [Developmental psychology]. SPb.: Petersburg, Russia 2001. Pp. 688. [in Russian].
4. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» (Ukraina XXI stolittia) [State National Program «Education» (Ukraine of the XXI century)]. Ukraine. K. : Raiduga, 1994. Pp.61. [in Ukrainian].
5. Druzhinin V.N. Psihologiya obschih sposobnostey. [Psychology of general abilities]. SPb. : Petersburg, Russia. 1999. Pp. 368. [in Russian].
6. Fire V. Suc Suchasni kontseptsii tvorchosti i obdarovanosti. Obdarovana dytna. [Modern concepts of creativity and talent. A gifted child.] Ukraine 2008. № 3. Pp. 6–12. [in Ukrainian].
7. Savchin M. Vikova psykhologhiia [Age psychology: textbook. aid .. Drohobych: Circle], Ukraine 2000. Pp. 367. [in Ukrainian].
8. Shchors V.V. Yak ne pomylytys u vyjavlenni rannoi obdarovanosti dytny. Obdarovana dytna. [How not to be mistaken in identifying the early giftedness of the child. A gifted child.] Ukraine 2012. № 3. Pp. 53–55. [in Ukrainian].